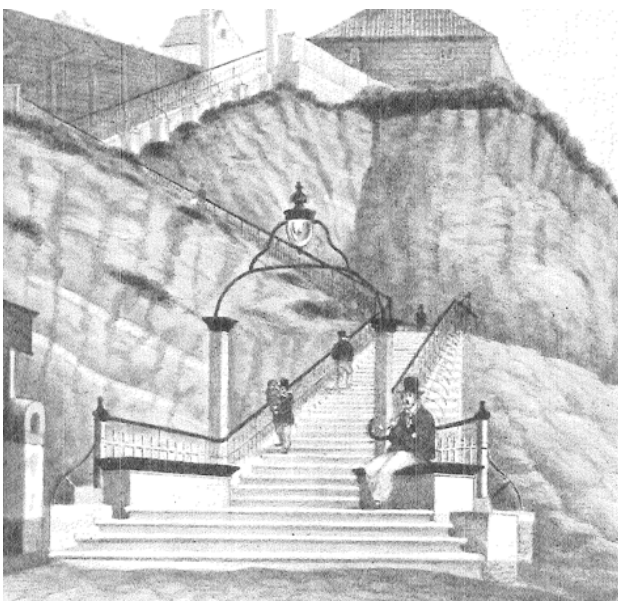

Helgoland

Helgoland er en nordfrisisk ø beliggende 70 km nordvest for Elbens munding i Nordsøen og indgår i dag i delstaten Slesvig-Holsten. Helgoland hørte fra 1402 under hertugdømmet Slesvig og blev sammen med de øvrige gottorpske dele af Slesvig erobret af Danmark i 1714. Øen er lidt over en kvadratkilometer stor. Den var større tidligere, men blev delt af en stormflod i to øer og er udsat for Nordsøens kysterodning, hvilket fremgår af skrænterne på billedet ovenfor.

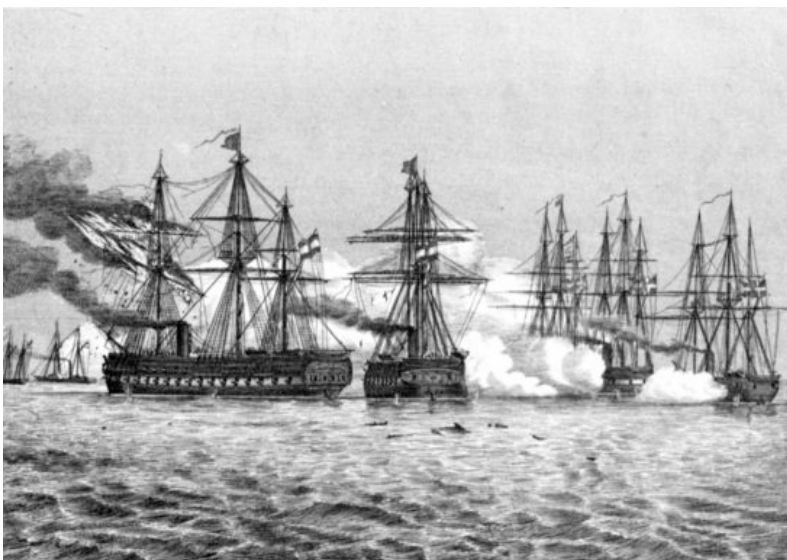
Helgoland forblev dansk indtil 1807, hvor Storbritannien besatte øen og fik den formelt overdraget i 1814. Tyskerne overtog Helgoland fra englænderne i 1890, som til gengæld fik Zanzibar og andre engelske besiddelser i Afrika. Helgoland blev herefter et stærkt støttepunkt for den tyske flåde, hvilket understreges af billedet ovenfor, da de 61 m høje stejle skrænter gør det vanskeligt at erobre øen og attraktivt til at beskytte indsejlingen til Elben, der bl.a. fører til Hamborg.

Trappen førte fra 1800-tallets første halvdel fra den underste bydel til den øverste bydel på øen, hvilket ses på litografiet udført af C. Pabst og på billedet øverst på siden.

Maleriet af Slaget ved Helgoland den 9. maj 1864 under den 2. Slesviske Krig er malet af marine- og Dragørmaleren Christian Mølsted (1862-1930). Han malede et andet maleri til museet på Frederiksborg Slot med samme motiv, men den øldrikkende matros til højre i billedet indgår ikke i maleriet i Frederiksborg Slot. Maleriet ovenfor kan ses i Mølstedes Atelier, der er et af Museum Amagers fire museer i Dragør. På maleriet ses viceadmiral Edouard Suenson stå på broen på fregatten Jylland, som sammen med fregatten Niels Juel havde blokeret farvandet ud for Helgoland for at stoppe de preussiske skibe. For det østrigsk-preussiske flådeangreb ved Helgoland var et forsøg på at bryde den danske blokade. Foto: Historisk Arkiv, Dragør

Det østrigske flagskib Schwarzenberg blev skudt i brand, hvorefter den østrigsk-preussiske flåde trak sig tilbage. Men søslaget, der var det sidste danske søslag med træskibe, fik hverken politisk eller militær betydning i 1864. For krigen sluttede tre dage senere med et dansk nederlag.

Billedet til venstre viser fregatterne Schwartzenberg, Helgoland, Radetzky, Niels Juel, Jylland og korvetten Hejmdal. I baggrunden ses preussiske kanonbåde.

Lodsningen på Elben fra Hannover og Hamborg gennem Holsten til Nordsøen fik et dansk islæt, da kong Frederik VII, der var herre over hertugdømmet Holsten, oprettede et lodsselskab i Holsten den 1. februar 1762. Lodseriet fik navnet Elb-lodseriet og lodseriets virke betød, at kun den, der var ansat som lods i selskabet, og som havde sværget troskabsed og havde et dansk lodstegn med et nummer på kunne lodse. Det forudsatte en bestået lodseksamen i Holsten, hvor man fik kendskab til skibsbygning, navigation, dybder og strømme i floden Elben.

Lodser med et nummer under 30 kunne modtage fulde lodspenge, mens lodser med numre over 30 måtte nøjes med halvdelen af lodspengene. Til gengæld måtte de fiske ved siden af lodstjenesten, hvis de havde fisket i mindst 5 år og var mellem 25 og 60 år. Der indgik tillige en række andre regler om bl.a. bopæl, tjenesterækkefølge og betaling i sommer- og vinterhalvåret.

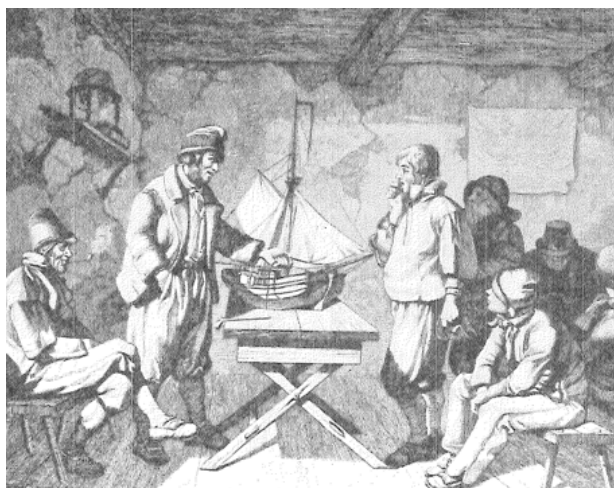
Lodseriet fik takster for skibets lastevne, lodsstrækninger og dybgang. Desuden var der regler om lodsens opførsel over for skipperen og besætningen og for skader på skibe i lighed med reglerne i Danmark. Rækkefølgen til at lodse skete ved, at lodserne skrev deres navne på en tavle og ventede, indtil de efter rækkefølge kunne få en lodsning.

Reglerne for *Königlich Dänische Elbenlotsengesellschaft*, som lodseriet hed i Tyskland, bestod kun i fem år efter pres fra bl.a. Hamborg, hvorefter søfolk, der var bosat i herskabet Pinneberg, fik ret til at lodse for egen regning og ansvar. Men efter megen uorden og mange lokale stridigheder mellem lodserierne langs Elben blev i 1785 udstedt et kongeligt reskript. Det betød en genindførelse af forbuddet mod lodser uden lodstegn, og med lokalt fastsatte lodsgrænser for Elb-lodserne og de tyske lodser fra Hannover og Hamborg samt lodsning fra åben sø ind til Hamborg.

Elb-lodserne bar som tegn på deres lodsfunktion et lodstegn af bly, som på den ene side bar indskriften "Königlich Dänische Elblotsengesellschaft". Lodstegnet var udarbejdet af det danske admiralitet. Hver lods havde pligt til at vise skipperen sit lodstegn. Skipperen skulle derefter angive sit skibs dybgående. For betalingen til lodsens afhang af skibets dybgang og lodsens ansvar.

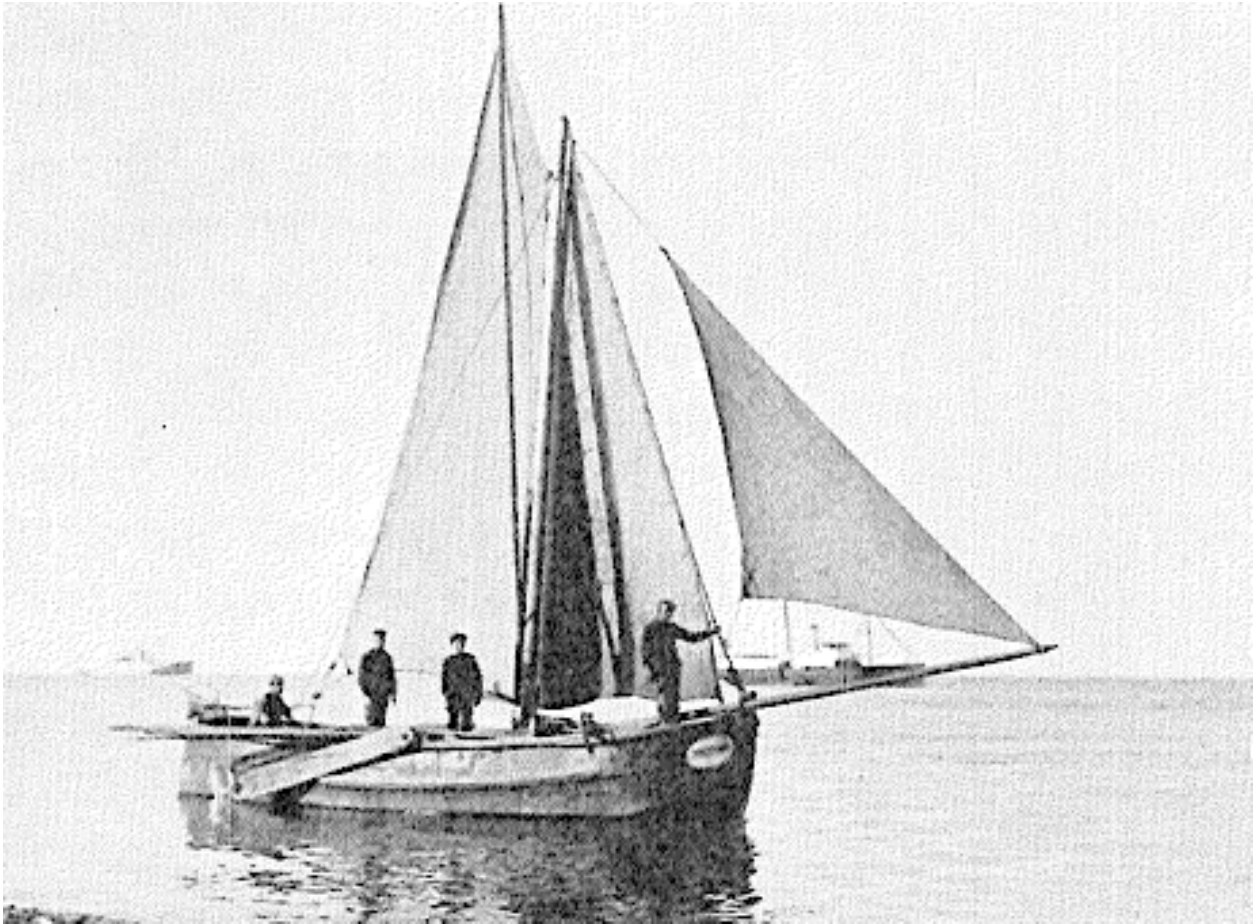
For et helt eller et halvt lastet skib, som blev bragt ud i åben sø fra Hamborg, Altona eller Neumühlen, fik lodsens i vintermånederne 5 lybske mark for hver fods dybgående, i sommermånederne kun 3 mark og 8 schilling. Hvis skibet var i ballast, var betalingen hhv. 3 og 2 lybske mark pr. fod. Opstod der forhindringer pga. is eller ventetid, skulle skipperen betale lodsens 2 mark for hver to timer.

For Helgolandlodserne betød nyordningen, at de skulle aflevere skibene ved Cuxhaven, der ligger ved indsejlingen til Elben. Hvis skibene skulle til Neumühlen, Altona eller Hamborg, skulle skibene overdrages til lodser i lodserierne i Hannover, Hamborg og andre lokale tyske lodserier eller til det danske lodsselskab. Stridighederne og uenighederne om lodsorganiseringen ophørte dog ikke.

Helgolandlodserne havde også ret til at afholde deres egen lodseksamen på Helgoland. Overlodseembedet i Holsten svarer til beskrivelsen af overlodseembedet i Slesvig.

Billedet til venstre er en radering efter et maleri af Rudolf Jordan. Det viser en lodseksamen på Helgoland, der havde fundet sted siden 1656. Billedet opbevares i museet på Gottorp Slot.

Fotografiet viser sluppen "Hoffnung", der fungerede som lodsbåd og fiskerbåd på Helgoland. Bemærk sidesværdet, der blev anvendt på både i floder, i åer og ved lavvandede kyster.

Efter englandskrigenes afslutning i 1807 fik Elb-lodserne forbud af regeringen mod at lodse engelske skibe i Elben. Derfor gik antallet af lodsninger tilbage for de dansk oprettede lodserier.

Uoverensstemmelserne med Helgolandlodserne havde allerede i 1787 medført, at Christian VII den 12. april 1787 udstedte et patent, som garanterede, at Helgolandlodsernes rettigheder blev fastholdt. For ordet Helgoland betyder "det faste land" og blev regnet med til Danmark fra det 13. århundrede jf. kong Valdemars Jordebog og havde svaret afgifter til Slesvig fra 1439. Men med englandskrigenes afslutning i 1807 og dets stadfæstelse i Kiel i 1814 blev Danmarks herredømme over Helgoland og dermed lodseriets eksistens afsluttet for evigt.

Det kongelige lodspatent gav i 1787 lodserne på øen Helgoland eneret til at lodse omkring og ved deres ø og til alle skibe, der skulle sejle mod Weser, Elben, Ejderen og Hever. De havde tilmed højere lodstakster end lodserne i Elben. For lodserhvervet på Helgoland var væsentligt for Helgolændernes smægt beskedne erhvervsbetingelser, da fiskeri og lodsning var øens eneste erhverv.

Både lodserne på Helgoland og i Elb-lodseriet havde et dansk lodstegn til lodseriernes lodser. Elb-lodstegnet kan ses i beskrivelsen af Elb-lodseriet.

Til venstre ses det danske lodstegn for Helgolands lodser. Det er udstedt af Admiralitetet. Foto: Museet for Søfart.

Fotoet ovenfor viser, hvordan Helgoland og den mindre ø Düne ser ud i dag. For i 1720 blev den naturlige forbindelse mellem Helgoland og Düne ødelagt af en meget stærk storm med høje bølger. Nedenfor ses, hvordan den høje kyst eroderes af Nordsøen. I dag er Helgoland et yndet feriemål med toldfri butikker, hoteller, kurbad, havforskningsinstitut og boliger til øens ca. 1400 indbyggere. Helgoland blev sønderbombet under Anden Verdenskrig, så alle husene er bygget efter krigen. I beskrivelsen af Elb-lodseriet indgår en beskrivelse af Hamborgs intermodale havn skabt efter 2000.

Skrevet af Danmarks Lodsmuseumsforening

